

ПЕРЕДМОВА

Реальний стан соціально-економічних відносин в Україні спонукає університетську систему освіти зайняти активну позицію в суспільстві, адаптуватися. Все більше вищих навчальних закладів розвивають функції по забезпеченню освітніх потреб суспільства на платній основі, що всіляко підтримується і на нормативно-правовому рівні [52]. Тобто сучасні університети набувають досвіду надання платних послуг, власно розвивають комерційну діяльність, що відповідає тенденціям розвитку освіти у всіх країнах світу [19; 129].

В Україні, яка традиційно має високий науково-педагогічний потенціал, вже створився та активно продовжує розвиватися ринок освітніх послуг. С.О. Сисоєва переконливо доводить, що теоретико-методологічні засади педагогічної науки потребують випереджувального розвитку для запобігання ймовірних соціальних конфліктів, що глибоко турбує Президента України Л.Д. Кучму [97; 115]. Організаційно-педагогічні аспекти розвитку університетської системи освіти потребують глибоких наукових досліджень як для задоволення потреб практики, так і забезпечення теорією розвитку і на майбуття.

Необхідність організаційно-педагогічних основ функціонування університетської системи освіти визначається фундаментальністю проблеми сталого розвитку суспільства. Зараз жоден крупний проект не вийде зі стін ООН, Міжнародного валютного фонду, Всесвітнього банку та не буде ними погоджений, якщо у ньому відсутні ключові слова “сталий розвиток”. Ріо-де-Жанейрська декларація проголосила право на розвиток, яке “повинно бути реалізовано, щоб забезпечити справедливе задоволення потреб існуючого та майбутніх поколінь у сфері розвитку та оточуючого середовища” [95].

За думкою П. Друкер, пробуксовує і соціалістична, і капіталістична моделі, і планова, і ринкова економіка. Сьогодні майже ніхто “...не вірить у можливість врятування за допомогою суспільства, але починаючи з XVIII століття, з епохи Просвітництва, ця віра була домінуючою силою і головним двигуном політики” [33, с. 11].

У проєкті “Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті” приділена увага теоретико-методологічним проблемам неперервної професійної освіти, тобто актуальним завданням психолого-педагогічної науки сьогодення. У вступі до проєкту

Національної доктрини наведена теза, що “провідні держави світу освоюють стратегію сталого людського розвитку” [96], а вже у Національній доктрині розвитку освіти визначено, що Україна визнала шлях “...утвердження пріоритетів сталого розвитку” [83, с. 4]. Можна зробити висновок, що сучасна психолого-педагогічна наука в Україні займає провідну позицію, оскільки саме неперервна професійна освіта створює умови, забезпечує та надає можливості реалізувати стратегію сталого розвитку людини, сталого процесу формування особистості професіонала.

Аналізуючи зусилля провідних підприємств Європейських держав, Англії, Франції та Німеччини, щодо політики професійної підготовки, І.А. Зязюн відмічає, “що вона має багато цілей. Та найважливіша з них – оволодіння її корпоративною культурою, зміцнення і розвиток. Тут ідеться не про підрахунок витрат, прибутку чи підвищення благонадійності і мотивації робітників, а про відповідне технологічне, психологічне та культурне ставлення робітника до техніки, що сприяють виробництву, тощо. Мультинаціональні підприємства, що процвітають, витрачають на професійну підготовку 10% свого фонду заробітної плати” [41, с. 296].

Мова йде про вкладення, своєчасне відтворення людського капіталу [129, с. 206]. Але для сучасних українських університетів, як правило, залишається майже недосяжним використання фінансових надходжень за надання додаткових освітніх послуг на здійснення наукових досліджень, наукове забезпечення навчально-виховного процесу в умовах сьогодення України. Тобто на розвиток людського капіталу університетської спільноти. Майже все використовується на покриття державного недофінансування.

На основі теоретичного аналізу виділені такі головні фактори, які впливають у регіонах на стан університетської освіти:

- темпи збільшення кількості вищих навчальних закладів значно випереджають темпи формування професорсько-викладацького потенціалу. Тому ті ж самі професори працюють у декількох закладах одночасно. Це не залишає їм часу для власного подальшого та постійного розвитку, що обумовлює проблематичність формування творчої особистості [53];
- зменшення кількості випускників загальних шкіл в Україні викликає зниження конкурсу і загрожує зниженню вимог до абітурієнтів [30];
- складні економічні умови не дозволяють розвивати матеріальну базу закладів відповідно до вимог часу [36].

В цих умовах іде занепад університетської освіти через руйнування наукових шкіл та відсутність організаційних умов для утворення нових. Комплекс взаємопов'язаних факторів негативно впливає на розвиток університетської системи освіти і загрожує в цілому зниженню кваліфікації випускників, формуванню професіоналів. Отже, визначається наукова **проблема** – становлення теорії сталого розвитку університетської системи освіти та професіоналів в умовах зростання конкуренції на місцевому, регіональному, національному та міжнародному ринках праці, освітніх та наукових послуг, що адекватна змінам та тенденціям у глобалізованому суспільстві для створення передумов сталого розвитку цивілізації.

Актуальність проблеми освіти для майбуття цивілізації в інтересах сталого розвитку відбивається і у Заяві міністрів оточуючого середовища країн Європейської Економічної Комісії (ЄЕК) Організації Об'єднаних Націй (ООН) (2003 рік), де зазначається:

- “підкреслюючи, що освіта, окрім того, що вона є одним з прав людини, являє собою попередню умову для досягнення сталого розвитку й важливим чинником належного управління...
- вітаючи резолюцію 57/254 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 20 грудня 2002 року, у якій Генеральна Асамблея оголосила десятилітній період, що починається з 1 січня 2005 року, Десятиліттям освіти в інтересах сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй і запропонувала Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) підготувати проект плану здійснення цього Десятиліття на міжнародному рівні” [38, с. 4].

Сталий розвиток університетської освіти з притаманними особливостями університету, індивідуальністю майбутнього фахівця, усіх без винятку суб'єктів освітнього процесу можливий та ґрунтується на довічних цінностях, нормах справедливості, індивідуальних та особистісних відмінностях, виходить із сутності університету, його феномена як важливішої інституції суспільства, що є підґрунтям якісного життя сучасного та наступних поколінь. Але при умові опертя на власні зусилля та не за рахунок майбутніх поколінь і не позбавляючи їх можливості задовольняти власні потреби. **Розвиток** – це особливий тип змін, які пов'язані з оновленням, з виникненням нового якісного стану об'єкта, розширенням його структурно-функціональної сутності, яка впливає на якісні зміни суб'єктів освітнього процесу.

Сучасна теорія складних систем дає уявлення про недетермінованість всесвіту, де все унікальне й неповторне. На відміну від перетворень та реформ, поруч з традиційним усвідомленням категорії **розвиток** пов'язаний з внутрішніми силами, які притаманні системі і забезпечують її внутрішній саморух. Такими силами виступають мислення та діяльність учасників навчально-виховного процесу, пріоритет саморозвитку.

Досягти цього можливо за умов, що організаційно-педагогічний компонент навчально-виховного процесу буде спрямований на розкриття та розвиток індивідуальних якостей, особливостей кожного студента, усіх учасників педагогічно-виховного процесу, їх взаємодоповнення та взаємодії. Це повинно стати головною метою, об'єктом навчально-виховного процесу і предметом гармонійного професійного саморозвитку майбутнього фахівця.

Ми розподіляємо точку зору І.Р. Пригожина, що “закони рівноваги мають високу узагальненість: вони універсальні” [94, с. 54]. Закони природи, які мають всеохоплююче значення, інколи називають принципами. Розмірковування над цим привело нас до висновку про концептуальну єдність принципів сталого розвитку, індивідуалізації діяльності професіонала, безконфліктної педагогіки, педагогіки добра І.А. Зязюна [41], онтопедагогіки чи педагогіки розвитку особистості, інвайронментальної педагогіки [84] чи педагогіки гармонії.

У вступі обґрунтовано актуальність та значущість проблеми, задач, методології та методів вивчення і дослідження, теоретичного та практичного значення утворення моделей розвитку інноваційної університетської системи освіти.

У першій главі “Теоретико-методологічні умови розвитку університетської освіти” за обраною методологією моделювання проведено науковий аналіз моделей розвитку університетської системи освіти, предмета дослідження; розкрито специфіку управління змінами; проаналізовано результати вивчення умов піднесення духовності професіонала, виховання нового рівня світогляду вільної людини у контексті сталого розвитку особистості студента, ключового елемента у ланцюзі сталого розвитку суспільства. При цьому основна увага теоретико-методологічного аналізу приділена сутності інноваційного змісту предмета дослідження, що є характерною ознакою певного принципу розвитку соціально-педагогічної системи, який адекватний стратегії розвитку суспільства, цивілізації. Підкреслено, що сутність інноваційного змісту розвитку університетської системи освіти у контексті теоретико-методологічного аналізу являє і полягає у принципі цього процесу змін.

У другій главі “Концепція і модель сталого розвитку університетської освіти” проаналізовано результати, розкриті концепція і модель сталого розвитку університетської освіти та обґрунтовано використання моделі сталого розвитку університетської системи освіти. Обґрунтована модель оцінки розвитку університетської освіти, що ґрунтується на методології виміру індексу людського розвитку Програми розвитку Організації Об’єднаних Націй, та методика оцінки ефективності управління діяльністю університетської освіти. В цілому висвітлені методи експериментальної роботи та аналіз результатів формуючого експерименту по впровадженню інноваційного, сталого розвитку університетської освіти у Причорноморському регіоні.

У заключній главі узагальнені навчальні матеріали, викладені основні висновки, які підтверджують гіпотезу й положення, що покладено у підґрунтя утворення та розбудови Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили.